

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЗМІН ТУРИСТИЧНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ

*Інна Поплавська,
завідувач кафедри географії України і туризму
Андрій Палюх,
доцент кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук*

Становлення та розвиток туристичної галузі в Україні нерозривно пов'язані з еволюцією нормативно-правового регулювання, яке відображає загальні трансформації соціально-економічної системи держави, зміну стратегічних пріоритетів державної політики, а також адаптацію національного законодавства до глобальних та євроінтеграційних процесів. Туризм як складний міжгалузевий комплекс охоплює економічні, соціальні, культурні, екологічні та міжнародні компоненти, що зумовлює багаторівневий характер його правового забезпечення та постійну динаміку нормативно-правових актів [1; 6].

У сучасних умовах туризм розглядається не лише як сфера надання послуг, а як важливий інструмент регіонального розвитку, диверсифікації економіки та просторової збалансованості територій. Саме тому нормативно-правове регулювання туристичної діяльності відіграє системоутворюючу роль у формуванні конкурентоспроможного туристичного ринку, забезпеченні безпеки туристів і стабільності функціонування суб'єктів туристичного бізнесу. Ефективність державної політики у сфері туризму безпосередньо залежить від узгодженості законодавчих і підзаконних актів, їх відповідності міжнародним стандартам та здатності реагувати на кризові ситуації [7].

Постановка проблеми. Проблема правового регулювання туризму в Україні полягає у необхідності забезпечення комплексності, системності та адаптивності нормативно-правової бази. Сучасний туристичний ринок функціонує в умовах одночасного впливу кількох потужних факторів: євроінтеграційних процесів і гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу, цифрової трансформації туристичних послуг, глобальних криз (пандемія COVID-19), а також безпекових викликів, пов'язаних із воєнним станом.

Особливої актуальності набуває питання імплементації положень Директиви (ЄС) 2015/2302 про пакетні туристичні послуги та пов'язані туристичні послуги, яка суттєво змінює підходи до відповідальності туроператорів, захисту прав туристів і фінансових гарантій [4]. Водночас вітчизняна наукова література здебільшого розглядає окремі аспекти правового

регулювання туризму, не приділяючи достатньої уваги аналізу динаміки нормативно-правових змін у довгостроковій перспективі [6; 8]. Це зумовлює потребу комплексного аналізу еволюції туристичного законодавства України.

Аналіз дослідження проблеми. Питання правового регулювання туристичної діяльності в Україні є предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, однак більшість праць має фрагментарний характер і зосереджується на окремих аспектах правового забезпечення туризму. Зокрема, у працях Н. Опанасюк, А. Охріменко, С. Поповича акцентується увага на проблемах реформування туристичного законодавства України, удосконаленні механізмів державного регулювання та адаптації національного права до європейських стандартів [6]. Автори наголошують на необхідності посилення ролі фінансових гарантій і відповідальності туроператорів як ключових інструментів захисту прав туристів.

У дослідженнях К. Токаревої та М. Врублевської-Місюни розглядається правове регулювання туристичної галузі в контексті розвитку економіки Індустрії 4.0, зокрема вплив цифровізації на договірні відносини, використання електронних платформ і трансформацію традиційних моделей туристичного бізнесу [7]. Водночас автори констатують недостатність нормативного врегулювання цифрових туристичних послуг та відсутність єдиного підходу до регулювання онлайн-туризму.

Окремий напрям досліджень присвячено впливу кризових явищ на правове регулювання туристичної діяльності. У роботах S. Lytvyn, O. Zinchenko, O. Basarab та ін. проаналізовано особливості правового регулювання договорів на туристичне обслуговування в умовах пандемії COVID-19, зокрема питання форс-мажорних обставин, повернення коштів туристам та відповідальності суб'єктів туристичного ринку [8]. Автори підкреслюють необхідність гнучкості правових механізмів та посилення захисту споживачів туристичних послуг у кризових умовах.

Водночас, незважаючи на наявність значної кількості наукових публікацій, відсутні комплексні дослідження, які б системно аналізували динаміку туристичних нормативно-правових актів України у хронологічному вимірі та взаємозв'язку із соціально-економічними трансформаціями, євроінтеграційними процесами та безпековими викликами. Це зумовлює актуальність подальших наукових розвідок у зазначеному напрямі.

Мета статті. Метою статті є комплексний аналіз динаміки нормативно-правових документів, що регулюють туристичну діяльність в Україні, з акцентом на еволюцію Закону України «Про туризм», виявлення основних етапів і тенденцій його розвитку, а також оцінка впливу євроінтеграційних

процесів, цифровізації та кризових явищ на формування сучасної системи правового забезпечення туризму.

Виклад основного матеріалу. Формування національної системи правового регулювання туристичної діяльності в Україні розпочалося з ухвалення Закону України «Про туризм» у 1995 році [1]. Прийняття цього закону стало відповіддю на потребу інституційного оформлення туристичного ринку в умовах становлення ринкової економіки. Початкова редакція закону мала переважно рамковий характер і була спрямована на легалізацію туристичної діяльності, визначення базових понять та окреслення загальних принципів державної політики у сфері туризму.

На етапі кінця 1990-х – початку 2000-х років відбувається поступовий перехід від декларативного регулювання до більш деталізованого правового забезпечення туристичної діяльності. Це було зумовлено зростанням кількості суб'єктів туристичного ринку, активізацією міжнародних туристичних потоків та ускладненням договірних відносин. Законодавчі зміни цього періоду були спрямовані на розмежування функцій туроператорів і турагентів, запровадження вимог до договорів на туристичне обслуговування та посилення механізмів захисту прав туристів [6].

Подальший етап еволюції туристичного законодавства (2003–2010 рр.) пов'язаний із набранням чинності Цивільним кодексом України [5], що сприяло інтеграції туристичної діяльності у загальну систему цивільно-правових та господарських відносин. У цей період значно посилювався економіко-правовий аспект регулювання туризму, зокрема щодо ліцензування, відповідальності суб'єктів ринку, фінансового забезпечення туроператорів та страхування туристичних ризиків [3]. Запровадження обов'язкових фінансових гарантій стало ключовим інструментом захисту туристів від ризиків неплатоспроможності туроператорів.

Євроінтеграційний етап розвитку туристичного законодавства набув особливої ваги після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У цей період туристичне законодавство України поступово адаптується до європейських стандартів, що проявляється у посиленні вимог до фінансового забезпечення туроператорів, розширенні прав туристів та підвищенні прозорості туристичного ринку [4; 7].

Значний вплив на правове регулювання туристичної діяльності мала дерегуляція господарської діяльності. Прийняття Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» у 2015 році [2] сприяло скороченню адміністративних бар'єрів, водночас підвищивши роль фінансових та інформаційних механізмів державного контролю. Запровадження Єдиного

туристичного реєстру стало важливим кроком у напрямі підвищення прозорості ринку та захисту прав споживачів туристичних послуг.

Новітній етап розвитку туристичного законодавства характеризується впливом глобальних кризових явищ та безпекових викликів. Пандемія COVID-19 і воєнний стан зумовили необхідність перегляду підходів до регулювання договірних відносин, форс-мажорних обставин, повернення коштів туристам і розвитку внутрішнього туризму в умовах обмеженої мобільності населення [8]. Водночас відбувається активна цифровізація туристичної діяльності, що потребує подальшого нормативного врегулювання.

Таблиця 1

Етапи еволюції нормативно-правового регулювання туризму в Україні

Етап	Період	Ключові нормативно-правові акти	Основні характеристики
Формування бази	1995–1999	Закон України «Про туризм» (1995)	Рамкове регулювання, визначення базових понять, інституціоналізація туристичної діяльності
Первинна деталізація	2000–2002	Зміни до Закону «Про туризм»	Розмежування туроператорської і турагентської діяльності, захист прав туристів
Інтеграція у господарське право	2003–2010	Цивільний кодекс України; підзаконні акти	Ліцензування, відповідальність суб'єктів ринку, страхування туристичних ризиків
Євроінтеграційна адаптація	2011–2014	Гармонізація з правом ЄС	Посилення прав туристів, фінансові гарантії, орієнтація на європейські стандарти
Дерегуляція та прозорість	2015–2019	Закон «Про ліцензування...», Єдиний туристичний реєстр	Скорочення адмінбар'єрів, інформаційна відкритість ринку
Кризове та цифрове регулювання	2020 – дотепер	Антикризові зміни, цифрові сервіси	Форс-мажор, повернення коштів, внутрішній туризм, цифровізація

Висновки. Аналіз динаміки туристичних нормативно-правових документів свідчить, що правове регулювання туристичної діяльності в Україні еволюціонувало від фрагментарного та декларативного підходу до більш комплексної, системної та євроорієнтованої моделі. Закон України «Про туризм» трансформувався відповідно до змін соціально-економічного середовища, міжнародних зобов'язань держави та кризових викликів сучасності.

Подальший розвиток нормативно-правового забезпечення туризму доцільно спрямувати на поглиблення гармонізації з правом ЄС, удосконалення механізмів захисту прав туристів, розвиток сталого та безпечного туризму, а також нормативне забезпечення цифрової трансформації туристичної галузі з

урахуванням регіональних і просторових особливостей розвитку туристичних територій України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про туризм» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст.241 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 23, ст.158 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
3. **Закон України «Про страхування»** Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, №№ 12-13, ст.28 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
4. Директива (ЄС) 2015/2302 Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про пакетні туристичні послуги» <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2302/oj/eng>
5. Цивільний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Opanasiuk N., Okhrimenko A., Popovych S. Legal regulation of tourist activity in the context of Ukrainian legislation reform about tourism / ScienceRise: Juridical Science, 2021 DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2021.238875>
7. Tokarieva K., Vrublevska-Misiuna K. Legal regulation of the tourism industry in the context of development of the economy of Industry 4.0 DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-2\(34\)-14](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-2(34)-14)
8. Lytyvn S., Zinchenco O., Basarab O., Goncharuk V., Andrusiv U., Ryzhuk I. Legal Regulation of the Agreement on Provision of Tourist Services during the Pandemic Covid-19 DOI: [https://doi.org/10.14505//jemt.12.2\(50\).18](https://doi.org/10.14505//jemt.12.2(50).18)